

Nowe opisanie świata

Literatura i sztuka dla dzieci i młodzieży
w kręgach oddziaływań

NR 3004

Nowe opisanie świata

Literatura i sztuka dla dzieci i młodzieży
w kręgach oddziaływań

Redakcja naukowa
Bernadeta Niesporek-Szamburska
Małgorzata Wójcik-Dudek

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Katowice 2013

Redaktor serii: Dydaktyka Literatury i Języka Polskiego
Ewa Jaskółowa

Recenzent
Grażyna Tomaszewska

Publikacja będzie dostępna — po wyczerpaniu nakładu — w wersji internetowej:

Śląska Biblioteka Cyfrowa
www.sbc.org.pl

Redaktor Małgorzata Pogłódek
Autorka logo na okładce Małgorzata Jędrzejec
Projektant okładki i stron działowych Paulina Dubiel
Redaktor techniczny Barbara Arenhövel
Korektor Lidia Szumigała
Skład i łamanie Marek Zagniński

Copyright © 2013 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-2121-9

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 35,0. Ark. wyd. 41,5.
Papier offset. kl. III, 90 g Gena 54 zł (+ VAT)

Druk i oprawa: PPHU TOTEM s.c.
M. Rejnowski, J. Zamiara
ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław

Spis treści

Słowo wstępne (<i>Bernadeta Niesporek-Szamburska, Małgorzata Wójcik-Dudek</i>)	9
--	---

Nowe opisanie literatury

<i>Alicja Baluch</i> : Nowe „światoodczucie” w polskich utworach dla dzieci w XXI wieku	15
<i>Weronika Kostecka</i> : Tendencje postmodernistyczne we współczesnej literaturze baśniowej dla dzieci i młodzieży	27
<i>Katarzyna Tałuc</i> : Horror w tekstach dla młodego odbiorcy (rekonesans badawczy)	41
<i>Bernadeta Niesporek-Szamburska</i> : Dobre maniery, czyli o dydaktyzmie we współczesnej literaturze dziecięcej	55
<i>Krzyszyna Zabawa</i> : Współczesna polska proza dla najmłodszych z perspektywy genderowej	71
<i>Iwona Gralewicz-Wolny</i> : <i>Ania z Zielonego Wzgórza</i> – powieść dla „niegrzecznych” dziewcząt	89
<i>Agnieszka Sochał</i> : Pucki i Mifti, czyli dziewczęcy sposób opisanie świata – wczoraj i dziś	99
<i>Anita Wolanin</i> : Gry intertekstualne Terry’ego Pratchetta	111
<i>Zofia Adamczykowa</i> : Dziecięce osvajanie świata. O poetyce tomiku wierszy Tadeusza Kubiaka	121
<i>Agnieszka Kwiatkowska</i> : Dwa oblicza doświadczenia w poezji dla dzieci Juliana Przybosa i Ewy Szelburg-Zarembiny	139

<i>Wanda Matras-Mastalerz</i> : Czytanie — najskuteczniejszą metodą wychowawczą	155
<i>Sylwia Gajownik</i> : Seria Bezpieczne Dziecko — przykład udanej kolekcji edukacyjnej	169

Nowe opisanie kultury

<i>Karolina Szymborska</i> : W laboratorium <i>children studies</i> . Dziecko i dzieciństwo w nowoczesnym dyskursie	181
<i>Alicja Ungeheuer-Gołąb</i> : Siedząca na drzewie... W poszukiwaniu żeńskich wzorców osobowych w literaturze dla dzieci	193
<i>Małgorzata Chrobak</i> : Kopciuszek, Brzydkie Kaczątko i inne. Obrazy ciała w utworach dla młodzieży	211
<i>Karolina Jędrych</i> : Przebranie czy ubranie? <i>Godzina pąsowej róży</i> jako „powieść o ciuchach”	229
<i>Beata Mytych-Forajter</i> : Stereotyp płciowy w nowym przebraniu czy prawdziwa rewolucja? <i>Grzeczna</i> kontra <i>Billy jest zły</i>	243
<i>Dorota Michułka</i> : Wielcy odkrywcy i wielcy naukowcy — literatura popularnonaukowa dla dzieci	253
<i>Katarzyna Mill</i> : Postkolonializm w indyjskiej literaturze dla dzieci	269
<i>Danuta Krzyżyk</i> : Zła jędza czy dobrotliwa babcia, diabła maciora czy <i>madame</i> — obraz czarownicy w baśniach niderlandzkich	279
<i>Małgorzata Wojciechowska</i> : Książka dziecięca i młodzieżowa w świecie multimedialnych. Adaptacja a problem formy	293
<i>Krystyna Heska-Kwaśniewicz</i> : Perełki Mili jako przykład jedności ikonolingwistycznej w książce dla dzieci	309
<i>Andrzej Adamski</i> : Historia i terażniejszość prasy dla dzieci w Polsce	321
<i>Maria Wacławek</i> : W poszukiwaniu autostereotypu <i>chłopaka</i> (na przykładzie listów nadesłanych do redakcji dwutygodnika „Cogito”)	335
<i>Agnieszka Karczevska</i> : Źródła topiczne dziecięcej literatury polskożydowskiej publikowanej w „Chwilce Dzieci i Młodzieży” (1925—1937)	359
<i>Honorata Pilzak</i> : Demiurgowie masowej wyobraźni — o wpływie mediów na zainteresowania czytelnicze młodych odbiorców literatury	373
<i>Marta Szymańska</i> : Kultura w popkulturze, czyli o drugim życiu mitu i baśni	387
<i>Anna Guzy</i> : Dziecko w świecie filmów 3D	399
<i>Kinga Anna Gajda</i> : Wartość sytuacyjna pedagogicznego dramatu terapeutycznego dla młodzieży	413

Nowe opisanie sztuki

<i>Małgorzata Wójcik-Dudek</i> : Literatura designu czy design literatury? . . .	427
<i>Bronisława Kulka</i> : Literatura, muzyka, malarstwo — wprowadzanie dzieci i młodzieży w świat sztuki przez literaturę popularnonaukową	439
<i>Zofia Budrewicz</i> : <i>Swobodnie nieść treść</i> . Hip-hop w polonistyce gimnazjalnej	461
<i>Danuta Bula</i> : Dziecko jako odbiorca literatury popularnej dotyczącej malarstwa	475
<i>Ewa Ogłóza</i> : O dwu książkach Tiny Oziewicz	483
<i>Ewa Ziemer</i> : Wizja człowieka i świata w ilustracji Bohdana Butenki	505
<i>Sylwia Nowak</i> : W poszukiwaniu wymarzonego domu — podróże do nie tylko wyobraźni	515
<i>Dominika Lenska</i> : Poezja Doroty Gellner inspiracją piosenek dziecięcych Barbary Kolaço	533
<i>Eugeniusz Szymik</i> : Dramowa interpretacja fragmentów <i>Dzienników gwiazdowych</i> Stanisława Lema. <i>Wędrowka z Ijonem Tichym na obce planety</i> .	553
Noty o Autorach	559

Słowo wstępne

Jeśli miałbym pisać książkę, by zakomunikować to, co myślałem, zanim zacząłem pisać, nie miałbym odwagi się tym zająć. Piszę tylko dlatego, że nie wiem zbyt dokładnie, co mam myśleć o tym, o czym chciałbym pomyśleć. (...) Jestem eksperymentatorem w tym sensie, że piszę, by się zmienić i nie myśleć już tego, co myślałem do tej pory.

Michel Foucault

Tom Nowe opisanie świata. Literatura i sztuka dla dzieci i młodzieży w kręgach oddziaływań powstał jako rezultat przemyśleń i refleksji grupy badaczy nad kierunkami rozwoju literatury osobnej rozumianej jako obszar influencji współczesnych nurtów literackich, lingwistycznych, estetycznych, psychologicznych i filozoficznych. Stanowi nieśmiałą próbę diagnozy jej profilów i przeobrażeń.

Sam tytuł tomu można zapewne tłumaczyć przekonaniem, że „nowe opisanie świata” wymusza co najmniej dwie czynności: czytanie i pisanie. Przecież świat opisany domaga się czytelnika, który zmierzy się z jego wizją, zweryfikuje czy w końcu zbuntuje się wobec jego porządku. Przymiotnik „nowy” sugeruje, że od czytelnika oczekuje się otwartości, w zamian dając niepewność tego, co jeszcze nieoswojone. Ten, który czyta, narażony na obcość nieznanego, ale jednocześnie łudzony tajemnicą, musi podjąć decyzję rozpiętą między albo-albo: „czytać — nie czytać”.

Jak widać, to odmienna wizja literatury od tej, którą zwykle proponuje się czytelnikowi, szczególnie temu młodemu. Czytanie przestaje być azylem, miejscem osobnym, w którym doświadczamy spotkania z logosem. Zamiast tego literatura staje się czymś, co zmusza do myślenia, co narzuca ciągłą gotowość do podejmowania decyzji „albo-albo”, co wytrąca

z pewnością, że to, co czytamy, jest ostateczną prawdą i innej prawdy nie ma. To oczywiście cena, jaką płacimy za „płynną nowoczesność”.

Czy jednak taka koncepcja literatury nie jest przesadzona? Czy rzeczywiście literatura osobna podlega aż takim rygorom nowoczesności? Ghyba tak, skoro z łatwością można w niej dostrzec tendencje charakterystyczne dla literatury bezprzymiotnikowej. Być może nie są one aż tak wyraźnie artykułowane, ale jednocześnie wydają się na tyle widoczne, że nie sposób ich pominąć. Oczywiście, literatura dla najmłodszych i młodych z pewnych względów nie powinna być do głębi heretycka, choć przecież jej odczytania już takie być mogą. I są. Na to pozwalają nie tylko metodologie czytania, lecz także, a może przede wszystkim wolność czytelnika, który dzięki kolejnym lekturom wzrusza się i buntuje, formułując tym samym swoją tożsamość, o której nie wie, co sądzić, dopóki nie przeczyta kolejnej... i kolejnej książki. Mozół czytania przekłada się na trud budowania sądu o sobie samym, aby za chwilę — po kolejnej lekturze podjąć od nowa wyzwanie walki o swoją tożsamość. To właśnie literatura, ta najnowsza, przypomina, że żywot definicji jest nader krótki, a czytelniczym *credo* powinno być hasło: „nie przyzwyczajaj się”.

Poszczególne działy niniejszej publikacji potwierdzają obecność tych tendencji w literaturze. W *Nowym opisanu literatury* znalazły się nie tylko teksty teoretycznoliterackie, wyznaczające kierunki rozwoju współczesnej literatury osobnej, lecz także interpretacje najnowszych utworów literackich, nie wyłączając jednak, i chyba to jest najbardziej interesujące, tych tekstów, które są obarczone już niemal kanonicznymi odczytaniem. *Nowe opisanie kultury* prezentuje szeroki zakres problemów związanych ze zmianami kulturowymi „pokoju dzieciennego”, począwszy od śmiałych propozycji adaptowania metodologii specyficznej dla literatury bezprzymiotnikowej do literatury dla dzieci i młodzieży, przez kulturę masową, aż po zagadnienia dydaktyczno-pedagogiczne. Ostatni z działów *Nowe opisanie sztuki* prezentuje bogactwo form i estetyk proponowanych młemu odbiorcy przez twórców literatury, malarstwa czy muzyki, a także przez pedagogów.

Pozostaje pytanie, czy „nowe opisanie świata” można uznać jeszcze za opis w tradycyjnym rozumieniu tego słowa? Wydaje się, że marzenie Umberta Eco — metafora biblioteki porządkującej świat, znalazła godną, choć przecież już od dawna znaną następczynię — kartotekę. Zamiast hierarchii — płynność, zamiast stagnacji — ruch. Zamiast klejonych kartek książki — segregator. Znak naszych czasów. Ale im trudniej poskładać/opisać i rozłożyć/przeczytać świat, tym bardziej wspomnienia Marcela Prousta brzmią dla współczesnych jak wyzwanie: „Niczego bodaj w moim dzieciństwie nie przeżywałem równie głęboko, jak dni, którym pozwalałem przeminąć bez mojego udziału, poświęcając się ulubionej lekturze”.

Pomimo zmiany skóry świata to jedno prawdopodobnie się nie zmieniło – przyzwolenie dziecka na pokusy tekstu, dzięki którym, parafrazując słowa M. Foucaulta, jest ono eksperymentatorem w tym sensie, że czyta, by się zmienić i nie myśleć już tego, co myślało do tej pory.

*Bernadeta Niesporek-Szamburska
Małgorzata Wójcik-Dudek*

Noty o Autorach

Zofia Adamczykowa, dr, Uniwersytet Śląski; obecnie Zakład Pedagogiki Szkolnej, Wyższa Szkoła Towarzystwa Wiedzy Powszechnej w Katowicach

Andrzej Adamski, dr, Instytut Edukacji i Dziennikarstwa, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Alicja Baluch, prof. dr hab., Katedra Literatury dla Dzieci i Młodzieży, Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

Zofia Budrewicz, dr hab. prof. UP, Katedra Dydaktyki Literatury i Języka Polskiego, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie

Danuta Bula, mgr, Szkoła Wyższa im. Bogdana Jańskiego w Warszawie, Wydział Zamiejscowy w Zabrze

Małgorzata Chrobak, dr, Katedra Literatury dla Dzieci i Młodzieży, Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

Kinga Anna Gajda, dr, Instytut Europeistyki, Uniwersytet Jagielloński

Sylwia Gajownik, mgr, Zakład Czytelnictwa, Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej, Uniwersytet Śląski w Katowicach

Iwona Gralewicz-Wolny, dr, Zakład Teorii Literatury, Uniwersytet Śląski w Katowicach

Anna Guzy, dr, Katedra Dydaktyki Języka i Literatury Polskiej, Uniwersytet Śląski w Katowicach

Krystyna Heska-Kwaśniewicz, prof. dr hab., Zakład Czytelnictwa, Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej, Uniwersytet Śląski w Katowicach

Karolina Jędrych, mgr, Katedra Dydaktyki Języka i Literatury Polskiej, Uniwersytet Śląski w Katowicach

Agnieszka Karczevska, mgr, Katedra Dydaktyki Literatury i Języka Polskiego, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Weronika Kostecka, mgr, Pracownia Badań Literatury dla Dzieci i Młodzieży, Uniwersytet Warszawski

Danuta Krzyżyk, dr, Katedra Dydaktyki Języka i Literatury Polskiej, Uniwersytet Śląski w Katowicach

Bronisława Kulka, dr hab. prof. WSL, Zakład Edukacji Wielokulturowej i Językowej, Wyższa Szkoła Lingwistyczna w Częstochowie

Agnieszka Kwiatkowska, dr, Zakład Literatury XX Wieku, Teorii Literatury i Sztuki Przekładu, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Dominika Lenska, dr, Zakład Edukacji Muzycznej, Akademia Muzyczna w Katowicach

Wanda Matras-Mastalerz, dr, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

Dorota Michułka, dr, Zakład Metodyki Nauczania Języka Polskiego i Literatury Polskiej, Uniwersytet Wrocławski

Katarzyna Mill, mgr, Fundacja „Kultury Świata” w Warszawie

Beata Mytych-Forajter, dr, Zakład Teorii Literatury, Uniwersytet Śląski w Katowicach

Bernadeta Niesporek-Szamburska, dr hab. prof. UŚ, Katedra Dydaktyki Języka i Literatury Polskiej, Uniwersytet Śląski w Katowicach

Sylwia Nowak, mgr, Pałac Kultury Zagłębia w Dąbrowie Górniczej

Ewa Ogłóza, dr, Katedra Dydaktyki Języka i Literatury Polskiej, Uniwersytet Śląski w Katowicach

Honorata Pilzak, mgr, Szkoła Podstawowa nr 15 im. Jana Pawła II w Katowicach

Agnieszka Sochal, dr, Centrum Kształcenia Nauczycieli Języków Obcych i Edukacji Europejskiej Uniwersytetu Warszawskiego

Marta Szymańska, dr, Katedra Dydaktyki Literatury i Języka Polskiego, Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

Karolina Szymborska, mgr, Zakład Literatury Pozytywizmu i Młodej Polski, Uniwersytet w Białymstoku

Eugeniusz Szymik, dr, Zespół Szkół nr 2 w Czerwionce-Leszczynach

Katarzyna Tałuc, dr hab., Zakład Czytelnictwa, Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, Uniwersytet Śląski w Katowicach

Alicja Ungeheuer-Gołąb, dr hab. prof. UR, Katedra Pedagogiki Przedszkolnej i Wczesnoszkolnej, Uniwersytet Rzeszowski

Maria Waclawek, mgr, Katedra Dydaktyki Języka i Literatury Polskiej, Uniwersytet Śląski w Katowicach

Małgorzata Wojciechowska, mgr, Pracownia Badań Literatury dla Dzieci i Młodzieży, Uniwersytet Warszawski

Anita Wolanin, mgr, Zespół Szkół w Bukowsku

Małgorzata Wójcik-Dudek, dr, Katedra Dydaktyki Języka i Literatury Polskiej, Uniwersytet Śląski w Katowicach

Krystyna Zabawa, dr, Instytut Nauk o Wychowaniu, Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna Ignatianum w Krakowie

Ewa Ziemer, mgr, Miejska Biblioteka Publiczna w Tychach